

Ο αυτοκράτορας, το κεφάλι του, η γυναίκα του και ο εραστής της, ή πώς τα βυζαντινά εικονογραφημένα χειρόγραφα μπορούν να πουν κι άλλες ιστορίες, πέρα από αυτές που διηγούνται....

Σχόλιο για τη διάλεξη “Reconfiguring Constantinople: Story Spaces and Storied Imperial Places in the Madrid Skylitzes Manuscript” της Elena Boeck

Αχιλλέας Χατζηκωνσταντίνου

Όταν πριν από καιρό ένας βιβλιοπώλης της Ιπποκράτους μου πρότεινε να πάρω με γενναία έκπτωση τη *Σύνοψη Ιστοριών* του Ιωάννη Σκυλίτζη στην ομοιογραφική έκδοση της «Μιλήτου», δέχτηκα χωρίς δεύτερη σκέψη. Αυτό το βιβλίο, είπα μέσα μου, θα ενθουσιάσει τον (μικρό γιο μου) Κωνσταντίνο με τις ωραίες του μινιατούρες αλόγων, αυτοκρατόρων, κάστρων και μαχών που περιέχει. Και για εμένα όμως ήταν μια καλή αφορμή, να ξεπεράσω τον φόβο που ανέκαθεν μου προξενούσαν αυτά τα κείμενα με την πυκνή κυματιστή, σχεδόν ακατάληπτη γραφή. Έπρεπε να περάσει ένας και πλέον χρόνος, μέχρι την Τρίτη 8 Οκτωβρίου 2013, για να καταλάβω ότι το ογκώδες βιβλίο που είχα αγοράσει τότε, έκρυβε πολύ περισσότερα.

Εκείνη την ημέρα, οι παρευρισκόμενοι στο Cotsen Hall της Γενναδείου Βιβλιοθήκης, αλλά και όσοι ήταν συνδεδεμένοι μέσω διαδικτύου, είχαν την τύχη να παρακολουθήσουν μία εξαιρετική διάλεξη με δύσκολο ομολογουμένως θέμα. Το αντικείμενο της διάλεξης της Elena Boeck ήταν μία άλλου είδους «ανάγνωση» του εικονογραφημένου χειρογράφου της *Σύνοψης Ιστοριών* του Ιωάννη Σκυλίτζη (έργο του 1148). Η υπόθεσή της τολμηρή: ο φοβερός Ρογήρος Β΄ της Σικελίας, παραγγέλλει το συγκεκριμένο χειρόγραφο, προκειμένου να κάνει μαύρη προπαγάνδα εναντίον της Κωνσταντινούπολης, πλήττοντας το γόητρό της και αμφισβητώντας την πρωτοκαθεδρία της ως πνευματικής και κοσμικής εξουσίας. Και πώς το πετυχαίνει αυτό; Χρησιμοποιώντας τη δύναμη της εικόνας. Στην ουσία δηλαδή δεν αλλοιώνει το περιεχόμενο του κειμένου αλλά, όπου πρέπει, τονίζει κάποιες λεπτομέρειες και αποσιωπά ή μειώνει άλλες. Και πάντα αυτά που υπογραμμίζονται είναι τα σκοτεινά και αυτά που αποσιωπώνται είναι τα μεγαλειώδη. Και το κάνει σκόπιμα, γνωρίζοντας ότι πρόκειται για ένα «best seller» της εποχής του που διαβάζεται σε Ανατολή και κυρίως σε Δύση. Πώς κατασκευάζεται δηλαδή ένας αιμοσταγής τύραννος για την κοινή γνώμη. Πόσο σημερινά μοιάζουν να είναι όλα αυτά!

Έτσι, φαντάστηκα διπλή και τρίδιπλη την έκπληξη των Σταυροφόρων οι οποίοι, 56 χρόνια μετά, έμπαιναν στη Βασιλεύουσα και αντίκριζαν την απίστευτη εικόνα πλούτου και μεγαλοπρέπειας, την τόσο διαφορετική από αυτή που το χειρόγραφο του Ρογήρου ήθελε να παρουσιάσει.

Ζήλεψα πραγματικά την άνεση και την αμεσότητα με την οποία η ομιλήτρια μάς καθοδηγούσε στα μονοπάτια αυτής της καλοστημένης προπαγάνδας. Για λίγο γίναμε όλοι ειδικοί στην εικονογράφηση των χειρογράφων και οι λεπτομέρειες που μας έδειχνε «μιλούσαν» πλέον από μόνες τους:

«Εδώ, η διαβολική αυτοκράτειρα φέρνει με βάρκα τους δολοφόνους στον Βουκολέοντα», δείτε τη που επίτηδες τη ζωγράφισαν χωρίς το στέμμα»

«Ο αυτοκράτορας στέκεται δίπλα στον πατριάρχη Πολύευκτο αλλά είναι πιο μικρός από αυτόν, πρέπει να ταπεινωθεί για το έγκλημά του»

«Εκεί, η αυτοκράτειρα οδηγείται εκτός παλατιού στην εξορία, πάλι επάνω σε μία βάρκα, όπως άρχισαν όλα»

«Η Αγία Σοφία με ανεμοδείκτη. Μα δεν είχαν ανεμοδείκτες στην Ανατολή! Ο καλλιτέχνης ζωγραφίζει ό,τι γνωρίζει ο ίδιος, χωρίς καθοδήγηση»

«Αυτό που σάς μοιάζει με τέντα είναι στην πραγματικότητα η Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία»

και πάει λέγοντας.

Εύστοχες παρατηρήσεις, χιούμορ, θανατηφόρες ατάκες, όπως αυτή του τίτλου που «έκλεψα», και ενδιαμέσως μικρές αναφορές στα πολιτικά πράγματα εκείνης της περιόδου, έτσι ταιριασμένα, που όλα μαζί δεν άφηναν κανένα περιθώριο αμφισβήτησης των όσων έλεγε.

Κι όμως, δεν ήταν η ίδια η *Elena Boeck* που επέλεξε αρχικά αυτό το θέμα. Η αγάπη της για το χειρόγραφο του Σκυλίτζη γεννήθηκε μέσα από την παρότρυνση των δασκάλων της στο Yale όπως της κυρίας Μαρίας Γεωργοπούλου, σημερινής διευθύντριας της Γενναδείου Βιβλιοθήκης. Πώς αλήθεια μιλάς σε ένα διδακτορικό φοιτητή που «ψάχνεται» για το αντικείμενο της διατριβής του, έτσι ώστε να τον κάνεις να αγαπήσει τα βυζαντινά χειρόγραφα και τον κόσμο τους; Ίσως αρκεί να του δείξεις απλά τα άλογα, τους αυτοκράτορες, τα κάστρα και τις μάχες, μαθαίνοντας του να «διαβάσει» αυτόν τον κόσμο με άλλα μάτια.

AXX, Οκτώβριος 2013

Δημοσιεύουμε εδώ και τη σύνοψη της διάλεξης για τη Σύνοψη του Σκυλίτζη, από το φυλλάδιο της Γενναδείου.

Αναζητήστε τη βιντεοσκοπημένη ομιλία, στο site της Γενναδείου Βιβλιοθήκης <http://www.ascsa.edu.gr/index.php/digital-library/lecture-archive>.

Η *Elena N. Boeck* (Ph.D., Yale) είναι αναπληρώτρια καθηγήτρια της Ιστορίας της Τέχνης στο Πανεπιστήμιο DePaul και ειδικεύεται στις Τέχνες στον Μεσαιωνικό Μεσογειακό Κόσμο. Μόλις ολοκλήρωσε ένα βιβλίο που ερευνά την αύξηση των εικονογραφημένων ιστοριών στη Μεσόγειο, από τον δωδέκατο έως τον δέκατο τέταρτο αιώνα και ερευνά τα ιδεολογικά κίνητρα για την οπτικοποίηση της Βυζαντινής Ιστορίας, στη Σικελία και τη Βουλγαρία (*Reimagining the Past: Framing History and Claiming Empire on the Edges of Byzantium*). Το επόμενο έργο, *Εικόνες Αυτοκρατορίας*, ερευνά την τομή της Ορθόδοξης ευσέβειας, της αυτοκρατορικής εικόνας και της εφεύρεσης της παράδοσης των εικόνων της Θεοτόκου στη Ρωσική Αυτοκρατορία.

Ιστοσελίδα που περιέχει μέρος της εικονογράφησης του χειρογράφου σε υψηλή ανάλυση: <http://scylitzes.webs.com/Scylitzes-Chronicle.htm>

Η Γεννάδειος Βιβλιοθήκη είναι η βιβλιοθήκη της Αμερικανικής Σχολής Κλασικών Σπουδών με εξειδίκευση στην Ελλάδα μετά το τέλος της αρχαιότητας.

Οι συλλογές ξεπερνούν τους 120.000 τόμους και συνεχίζουν να αυξάνονται. Διαθέτει επίσης τα προσωπικά αρχεία γνωστών πολιτικών, λογοτεχνών και καλλιτεχνών.